

В. О. Климчук

ДИСКУРС СОЦІАЛЬНОГО КОНСТРУКЦІОНІЗМУ В СУЧАСНІЙ ЗАРУБІЖНІЙ ПСИХОЛОГІЇ МОТИВАЦІЇ

Статтю присвячено аналізу та систематизації елементів дискурсу соціального конструкціонізму в зарубіжній психології мотивації останнього десятиліття. Результатом дослідження стало виділення шести напрямків експериментальної роботи, в яких ці елементи наявні або на термінологічному, або на методологічному рівні: індукція мотивації та зміни в змісті і структурі наративів; соціальний дискурс і зміни в мотивації особистості; презентація мотивації в мові та наративах; дослідження колективної мотивації та суспільних мотиваційних тенденцій; аналіз соціально-інтеракційних феноменів мотиваційного впливу, мотиваційної емпатії та інтелекту; “стосункова” теорія мотивації Ж. Ньюттена та дослідження із психології мотивації, виконані в річищі теорії Л. С. Виготського.

Ключові слова: мотиваційний дискурс, соціальний конструкціонізм, мотиваційна індукція, мотиваційна емпатія, мотиваційний інтелект.

Статья посвящена анализу и систематизации элементов дискурса социального конструкционизма в зарубежной психологии мотивации последнего десятилетия. Результатом исследования стало выделение шести направлений экспериментальной работы, в которых эти элементы проявляются или на терминологическом, или же на методологическом уровне: индукция мотивации и изменения в содержании и структуре нарративов; социальный дискурс и изменения в мотивации личности; презентация мотивации в языке и нарративах; исследование коллективной мотивации и общественных мотивационных тенденций; анализ социально-интеракционных феноменов мотивационного воздействия, мотивационной эмпатии и интеллекта; “отношенческая” теория мотивации Ж. Ньюттена и исследования по психологии мотивации, выполненные в русле теории Л. С. Выготского.

Ключевые слова: мотивационный дискурс, социальный конструкционизм, мотивационная индукция, мотивационная эмпатия, мотивационный интеллект.

Results of analysis and systematization of elements of social-constructivist discourse in modern psychology of motivation are presented in this article. Author mark out sixth trends, in which they reveals on level of terminology or methodology: motivation induction and changes of structure or content of narratives; social discourse and changes in person’s motivation; presentation of motivation in language and narratives; research of collective motivation and social motivation tendencies; analyses of social-

interaction phenomenon of motivation influence, motivation empathy and motivation intelligence; relationship theory of motivation by J. Nuttin and investigations in field of L. Vygotskiy theory.

Key words: motivational discourse, social constructionism, motivational induction, motivation empathy, motivation intelligence.

Проблема. У річищі постнекласичної раціональності, що виникає як відповідь на виклики постмодерну, акцент робиться на мультидисциплінарності досліджень, соціальному конструюванні реальності; доводиться відмовлятися від пошуку універсальних законів, натомість особистість розглядають як текст, який неможливо прочитати поза контекстом, у який він “урослий”, і який, по суті, створений цим контекстом (М. С. Гусельцева, В. С. Стьопін, Т. М. Титаренко, І. А. Фур’єр, Н. В. Чепелева). Упродовж останнього десятиліття з’явився ряд досліджень із психології мотивації, у яких виразно простежується дискурс соціального конструювання. Це проявляється в активному залученні до теоретичних і емпіричних розробок дискурсивних моделей особистості, використанні нарративних технік у роботі з мотивацією, уведенні понять “мотиваційний дискурс”, “мотиваційний клімат”, “мотиваційне зараження”, “мотиваційний вплив”, “соціальне зараження мотиваційними орієнтаціями”, “примусові наративи”, “мотиваційна мова особистості”, “мотиваційна емпатія”, “мотиваційний інтелект” тощо.

Мета статті: проаналізувати новий для зарубіжної психології мотивації дискурс соціального конструювання, а також систематизувати й узагальнити результати проведених досліджень.

Соціальний конструціонізм і психологія мотивації. Три лінії перетину і шість напрямків досліджень. Аналізуючи проблему мотивації в означеному контексті, можна виділити три лінії перетину. Перша – *поняття про концептуальні моделі мотивації* (поряд із моделями “я”, особистості, емоцій), які Дж. Уайт вважає за такі, що існують у суспільстві і впливають на процес соціального конструювання реальності [25]. До такої ж думки схиляється і Е. Сіван [21], розглядаючи мотивацію як результат соціальної домовленості між учасниками інтеракції. Друга – *мотиваційні властивості дискурсу*: коли людина “проговорює” свої уявлення, надаючи їм об’єктивованої форми, останні можуть стати стимулом для неї самої або ж інших людей (Дж. Уайт). Подібний феномен у сфері освіти описує Д. Хіккі, презентуючи соціально-конструціоністську модель мотивації [11]. Третя лінія – *владні характеристики дискурсу* (М. Фуко [3]), через які зану-

рена в нього людина думає, діє і взаємодіє лише в межах цього дискурсу.

Наразі можна виділити шість напрямків дослідницької роботи, в яких виразно проступають ознаки соціально-конструкціоністського дискурсу. Перший напрям – індукція мотивації та зміни в змісті і структурі наративів (Дж. Джорджесен і С. Солано); другий – соціальний дискурс і зміни в мотивації особистості (Ж. Морі, Дж. Ров, С. Макквіган, Б. Мотт та Дж. Лестер, Дж. Лападат, М. Берг), у межах якого вводяться поняття навчального (П. Метгьюс, Кс. Гао) та мотиваційного (С. Кван, Кс. Гао, Г. Сідерідіс, Дж. Тернер та Х. Патрік) дискурсів; третій – презентація мотивації в мові та наративах (Е. Барагванат, Дж. Саллівен, К. Хелфрїч, Дж. Кілхофнер та К. Меттінглі, а також дослідження з ТАТ Г. Мюррея, Д. Макклелланда, Г. Гекгавзена); четвертий напрям, дотичний до третього – дослідження колективної мотивації та суспільних мотиваційних тенденцій (Д. Макклелланд і колеги); п'ятий напрям – аналіз соціально-інтеракційних феноменів мотиваційного впливу, мотиваційної емпатії та інтелекту (Г. Сідерідіс, К. Вайлд, М. Ензл, Г. Нікс, З. Фрідман, Е. Дісі, К. Мамалі); шостий – “стосункова” теорія мотивації Ж. Ньютона та дослідження із психології мотивації, виконані в річищі соціокультурної теорії Л. С. Виготського (Р. Вокер, К. Прессік-Кілборн, Л. Арнольд, Е. Сейнсберрі).

Індукція мотивації та зміни у змісті і структурі наративів.

Дослідники Дж. Джорджесен і С. Солано [9] вивчали вплив індукованої мотивації на зміст і структуру наративів. Сорок трійок учасників були залучені до виконання 15-хвилинного командного завдання. Після виконання завдання учасники отримали зворотний зв'язок про успіх/невдачу. Потому учасники були розділені і їх попросили описати свій досвід у вигляді оповідання. Інструкції були сформульовані так, щоб індукувати егоїстичну мотивацію (self-interestmotivation) або мотивацію “правильності” (accusasmotivation). Результати показали, що учасники з індукованою егоїстичною мотивацією конструювали наративи, які підкреслювали їхній позитивний внесок у групову роботу, а також були більш схильні до акцентування на власних судженнях та діях. Наративи учасників із мотивацією “правильності” містили більше деталей, були більшою мірою сфокусовані на наслідках дій і мали, як зазначають дослідники, “щільну каузальну структуру”.

Соціальний дискурс і зміни в мотивації особистості. Ж. Морі [17], вивчаючи проблеми мотивації у віртуальному середовищі, дійшов висновку, що цілі, закладені автором середовища (розробником), диктують, якою має бути мотивація користувача: граючи в мілітаристську

гру, учасник розуміє, що він має перемогти, а якщо він грає в команді, то має думати і про тих, хто поруч; у тренувальному віртуальному середовищі передбачається, що урок має бути добре вивченим і т. ін. Це дає Морі підстави говорити про “примусові наративи” (coercivenarratives), які ведуть користувача за собою; для цього використовуються так звані “примусові елементи” (coerciveelements) – елементи, які індукують бажану поведінку чи відгук користувача.

Дж. Ров, С. Макквігган, Б. Мотт і Дж. Лестер [178], досліджуючи наративно-центроване навчальне середовище, дійшли висновку, що наративний контекст є значущою структурою, яка дає змогу інтегрувати педагогічні цілі в комплексну, гармонійну форму і слугує потужною мотиваційною силою для учнів. Дослідники вивчають зміни у внутрішній мотивації (в розумінні Е. Дісі, Р. Раяна), які спостерігаються у студентів під час вивчення генетики та біології у віртуальному наративно-центрованому середовищі “CRYSTAL ISLAND”, розробленому на базі платформи для 3D-гри “Half-Life-2”.

Дж. Лападат [13] говорить про неперервний оціночний дискурс, у який занурені вчителі та учні – вони весь час перебувають у процесі інтерналізації, реконструкції та відтворення оціночного погляду. У дослідженні Лападат використовувалися описи та інтерпретації студентів оціночного дискурсу на молодших курсах вищої школи. Особливу увагу було приділено відстежуванню вживання таких атрибутів, як зусилля та здібності для пояснення успіхів/невдач. У результаті дослідження створювалися метакарти оціночної мови учнів, що своєю суттю були індивідуальними студентськими концепціями, в яких проявлялися їхня власна мотивація досягнення та їхні уявлення про неї в однокурсників. Порівняння цих метакарт, їх зіставлення дають розуміння фрагмента цілісного шкільного дискурсу, його підтекстів, прихованих смислів і стосунків між оціночною мовою та навчальною мотивацією.

С. Кван [12] зосереджує увагу на психологічних аспектах проблеми втрати ваги і в цьому контексті вивчає змагальний мотиваційний дискурс як засіб досягнення мети і як зв'язок між красою та здоров'ям. Виявлено способи взаємопереплетіння цих дискурсів: демонстрація ідеалу краси є водночас і демонстрацією ідеалу здоров'я; використання індикаторів краси як індикаторів здоров'я; використання краси як мотиватора для досягнення здоров'я.

П. Метьюс [16] досліджує вплив викладацького дискурсу на мотивацію студентів, які вивчають іноземну мову в університеті, шляхом порівняння структурних (тривалість сесій, мовне багатство викладача, мовні повтори) і дискурсивних (вибір мови, глобальне функціонування сесій, правила іншої мови, приклади, запитання, атрибути,

опис іншої мови, наявність у викладача прогалин у знанні іншої мови та мовні помилки) характеристик мотиваційно ефективних/неефективних навчальних сесій.

Увагу Кс. Гао [8] привернула “мінливість мотиваційного дискурсу” (shiftingmotivationaldiscourses) під час вивчення англійської мови китайськими студентами, які прибули до Гонконгу з материка. Зокрема, виділено “контекстно-опосередкований” і “самодетермінований” елементи студентського навчального мотиваційного дискурсу. Контекстно-опосередкований мотиваційний дискурс відображає соціальний навчальний дискурс, контексти життя студентів на материк та в Гонконзі, включаючи роль англійської мови, академічну конкуренцію та умови викладання. Помічено, як контекстно-опосередкований мотиваційний дискурс інтерналізується і трансформується на пізніх етапах навчання в дискурс самодетермінований в основному завдяки інтеракції студентів з їхніми новими життєвими контекстами.

Г. Сідерідіс та його колеги [20] розвивають тему “мотиваційного клімату” (цей термін вживається як синонімічний до мотиваційного дискурсу). При цьому вважається, що мотиваційний клімат створений учителями, а мета дослідження – з’ясувати, наскільки точно його інтерпретують учні та чи є різниця в такій інтерпретації учнями, що мають труднощі в навчанні, або ж загалом успішними.

Поняття “мотиваційних впливів” (motivationalinfluences) використовують Дж. Тернер і Х. Патрік [22] у дослідженнях 2004 р., також виконаних у річці теорії досягнення цілей [4]. Під мотиваційними впливами вони мають на увазі весь комплекс свідомих і несвідомих дій, які вчителі спрямовують на підвищення активності учнів у роботі класу. У зв’язку із цим дослідники вводять поняття “вчительського дискурсу”, який складається з трьох компонентів: інструкційний дискурс, мотиваційний дискурс і організаційний дискурс. Кожен із компонентів має два боки – підтримувальний і непідтримувальний. Підтримувальний інструкційний дискурс, приміром, має місце тоді, коли вчитель не лише вимагає правильної відповіді, а й допомагає учневі зрозуміти щось та просить пояснити хід своїх міркувань. Підтримувальний мотиваційний дискурс характерний для тих учителів, які надихають учнів, заражають їх інтересом і наполегливістю в роботі. Непідтримувальний мотиваційний дискурс супроводжується сентенціями, що помилки шкідливі для навчання, різними негативними ефектами та знеособленням учнів, порівнюванням їх один з одним.

Презентація мотивації в мові та наративах. Оригінальне дослідження належить Е. Барагванат [5], яка вивчала репрезентацію людської мотивації давніх часів у текстах Геродота. Увага концентрувала-

ся на витончених наративних техніках, за допомогою яких Геродот репрезентував невловиму варіативність історичного знання. У різних геродотівських наративах виявляються специфічні мотиваційні тенденції: переплетіння героїчної і прагматичної мотивацій; зображення ірраціональної мотивації, нав'язливі та негативні мотиви тощо.

Дж. Саллівен [19] презентує “теорію мотиваційної мови”, у якій концентрує свою увагу на таких моментах, як використання мови управління для мотивування працівників. Теорія ґрунтується на таких положеннях: 1) те, що менеджер каже працівникові, впливає на його мотивацію; 2) управлінська комунікація категоризується в термінах трьох типів мовних актів: а) акти, які редукують ситуацію невизначеності та збільшують знання працівників (перлокутивні мовні акти, редукція невизначеності); б) акти, які імпліцитно підтверджують почуття самоповаги та цінності працівників (локутивні мовні акти, творення смислів); в) акти, які сприяють конструюванню працівниками когнітивних схем і сценаріїв, котрі будуть корисні в процесі роботи (ілокутивні мовні акти, творення зв'язків між людьми); 3) наявні мотиваційні теорії сфокусовані майже виключно на мовних актах типу а); 4) управлінський вплив на мотивацію працівників через комунікацію – функція варіативності мовних актів. Що варіативніші мовні акти, то ймовірніший вплив менеджера на мотивацію працівника.

К. Хелфрїч, Дж. Кїлхофнер та К. Меттїнглі [10] аналізують вольову поведінку як персональний наратив, у якому конструюються каузальні зв'язки, цінності та інтереси. В основі дослідження – вивчення життєвих історій двох пацієнтів із психічними розладами. Виділено такі особливості наративно організованої вольової поведінки: а) життєві наративи розміщують рішення та дії всередині життєвого простору, таким чином наділяючи їх сенсом у контексті всього життя; б) персональні наративи мотивують особистість, слугуючи контекстом для вибору та дій. Дослідники зазначають, що “...ця робота ілюструє, як люди намагаються розповісти своє життя і жити своє життя, розповідаючи”.

Дослідження колективної мотивації та суспільних мотиваційних тенденцій. Д. Макклелландом [1] були організовані дослідження з метою вивчення суспільних мотиваційних тенденцій та колективної мотивації. Основна увага приділялася колективній мотивації досягнення успіху як предиктора економічної успішності організації або ж країни, а також колективним владним та афіліативним потребам. На основі аналізу історичних джерел, використання спеціальних систем контент-аналізу давніх текстів та рисунків і зіставлення отриманих даних із генезисом стародавніх цивілізацій Д. Макклелланд робить

висновок, що такі колективні мотиваційні тенденції існують і мають тісний зв'язок з економічним розквітом або занепадом. Розроблені системи контент-аналізу для виявлення рівня мотивації досягнення в текстах для дітей і їх застосування до аналізу дитячої літератури різних країн світу дає подібні результати – тісний зв'язок між економічним розвитком країни і наявністю в текстах теми досягнення.

Соціально-інтераційні феномени мотиваційного впливу, мотиваційної емпатії та інтелекту. Передусім слід відмітити дослідження, які провели 1992 р. К. Вайлд, М. Ензл, В. Хокінс [26] і 1997 р. – К. Вайлд, М. Ензл, Г. Нікс та Е. Дісі [27] у річищі теорії самодетермінації. У них вперше вживається поняття соціального зараження мотиваційними орієнтаціями (social “infection” of motivational orientations). У цій же системі поглядів виконано 1998 р. дослідження Дж. Вільямсом, З. Фрідманом та Е. Дісі [28], де питання створення середовища, яке б підтримувало автономність, прикладається до вирішення проблеми підвищення мотивації людей із діабетом регулярно контролювати рівень цукру в крові. Висновок, який роблять дослідники, – сприймання пацієнтом лікарського середовища як такого, що збагачене можливістю обирати, інформуванням про проблему, повагою до почуттів пацієнта та мінімальним тиском, провокує у нього появу внутрішніх механізмів регуляції своєї поведінки і більшу увагу до власного здоров'я.

Два цілком нових для психології мотивації поняття вводить дослідниця з Індії К. Мамалі (1998 р. вона вперше їх використала [15], 2007 – теоретично та емпірично їх обгрунтувала [14]). Основні питання, які вона ставить: як люди роблять висновки про мотивацію одне одного? наскільки точні ці висновки? І знаходить відповідь у конструктах мотиваційного інтелекту (motivational intelligence) і мотиваційної емпатії (motivational empathy) як його складової. Під мотиваційною емпатією Мамалі розуміє точність висновків про мотивацію іншої людини; під мотиваційним інтелектом – комплексний конструкт, який включає мотиваційну емпатію, точність знань про власні мотиви, уміння досягати балансу мотиваційних сил на рівні інфраструктури (валентності, очікування, інструментальність), структури (внутрішня/зовнішня мотивація) та інтерперсональному рівні (фасилітація саморозвитку та побудова співрозвивальних стосунків з іншими).

“Стосункова” теорія мотивації Ж. Ньютона, використання соціокультурної теорії Л. С. Виготського. Теорія мотивації Ж. Ньютона близька до соціально-конструктивістських поглядів на особистість [2]. Філософський аспект цієї теорії можна сформулювати так: “... ця модель не визначає поведінку в термінах формування стосунків

між двома наперед існуючими автономними сутностями, а саме організмом, індивідом чи особистістю, з одного боку, і оточенням, середовищем чи світом – з другого. Початкова точка не там, де ці дві сутності вступають у контакт, а в “стосунковій” мережі як такій, де особистість і середовище утворюють два полюси. Немає ніякого сенсу для аналізу поведінки розглядати особистість чи середовище поза цією стосунковою мережею” [2, с. 100]. Ньюттен поведінку людини розглядає в мережі її стосунків зі світом і переводить фокус уваги на “побудову поведінкового світу”; мотивацію включає в цей цілісний контекст, розглядаючи її як процес трансформації динамічних стосунків людини і світу в об’єкти, цілі, структури “засіб-мета”, плани; виявляє у процесі мотивації темпоральний компонент, який називає “перспектива майбутнього” і який конструюється “мотиваційними об’єктами, що віртуально існують на рівні ментальних уявлень суб’єкта”; розробляє релевантний своїй теорії метод вивчення мотивації – “метод мотиваційної індукції”, в основі якого – схема “незакінчених речень”.

Дослідники Р. Вокер, К. Прессік-Кілборн, Л. Арнольд, Е. Сейнсберрі вивчають мотивацію як контекстуально зумовлену, використовуючи поняття інтеріоризації-екстеріоризації Л. С. Виготського для пояснення фундаментальної соціальної природи індивідуальних мотиваційних процесів [24; 23]. Вони формулюють ряд положень: розуміння мотивації як соціальної за своєю природою; прагнення пояснити проявлення мотивації характером соціального світу і її маніфестації в співробітництві та індивідуальній діяльності; розуміння взаємозалежності соціального та індивідуального світів; вимога нового розуміння існуючих мотиваційних концепцій, оскільки наявні концептуалізації індивідуалістичні за своєю природою; мотивація – процес, який може бути інтеріоризований та екстеріоризований; ключове питання – де “живе” мотивація – у соціальних практиках, у взаємодії між людиною і контекстом чи в самій особистості?

Висновки. Підсумовуючи результати проведеного огляду, можна висувати, що сфера дослідження мотивації впродовж останнього десятиліття значно збагатилася за рахунок занурення в соціально-конструкціоністський дискурс. Незважаючи на те, що безпосередньо проблеми мотивації торкаються лише кілька досліджень представників цього напрямку (Д. Хікі, Е. Сіван, Р. Вокер та ін.), у працях представників “класичної” психології мотивації з’являються потужні обертони соціального конструкціонізму, що звучить і на рівні нових понять, і на рівні стратегій організації дослідження, і на рівні методологічного розуміння проблем мотивації.

Література

1. МакКлелланд Д. Мотивация человека / Д. МакКлелланд. – СПб. : Питер, 2007. – 672 с.
2. Ньюттен Ж. Мотивация, действие и перспектива будущего / Ж. Ньюттен ; под ред. Д. А. Леонтьева. – М. : Смысл, 2004. – 608 с.
3. Фуко М. Слова и вещи. Археология гуманитарных наук / М. Фуко. – М. : Прогресс, 1977. – 405 с.
4. Ames C. Classrooms: Goals, structures, and student motivation / C. Ames // Journal of Educational Psychology. – 1992. – № 84. – P. 261–271.
5. Baragwanath E. Motivation and Narrative in Herodotus / E. Baragwanath. – Oxford : Oxford University Press, 2008. – 400 p.
6. Berg M. A. Motivation and discourse in a literate environment: A case study of a Young Adult library / M. A. Berg // Journal of Adolescent & Adult Literacy. – 2011. – Vol. 54, Issue 7. – P. 485–493.
7. Dweck C. S. A social-cognitive approach to motivation and personality / C. S. Dweck, E. L. Leggett // Psychological Review. – 1988. – № 95. – P. 256–273.
8. Gao X. Shifting motivational discourses among mainland Chinese students in an English medium tertiary institution in Hong Kong: a longitude in an inquiry / Xuesong Gao // Studies in Higher Education. – 2008. – № 33:5. – P. 599–614.
9. Georgesen J. C. The Effects of Motivation on Narrative Content and Structure / J. C. Georgesen, C. H. Solano // Journal of Language and Social Psychology. – 1999. – Vol. 18, № 2. – P. 175–194.
10. Helfrich C. Volition as narrative: understanding motivation in chronic illness / C. Helfrich, G. Kielhofner, C. Mattingly // American Journal of Occupational Therapy. – 1994. – № 48(4). – P. 311–317.
11. Hickey D. T. Motivation and contemporary socio-constructivist in structional perspectives / D. T. Hickey // Educational Psychologist. – 1997. – № 32. – P. 175–193.
12. Kwan S. Competing Motivational Discourses for Weight Loss: Means to End / S. Kwan // Nexus of Beauty and Health Qualitative Health Research. – 2009. – Vol. 19, № 9. – P. 1223–1233.
13. Lapadat J. C. Evaluative Discourse and Achievement Motivation: Students' Perceptions and Theories / J. C. Lapadat // Language and Education. – 2000. – Vol. 14, Issue 1. – P. 37–61.
14. Mamali C. Dyadic conflicts and motivational empathy: The Method of Motivational Induction and the accuracy reciprocal inferences about motives [Електронний ресурс] / С. Мамалі. – Режим доступу: <http://www.selfdeterminationtheory.org/SDT/conference/2007/PosterSchedule4-30-07.pdf>
15. Mamali C. The Gandhian mode of becoming / C. Mamali. – Ahmedabad, India : Gujarat Vidyapith ; Peace Research Center, 1998. – 217 p.
16. Matthews P. H. Effects of Tutoring Discourse Structure on Motivation Among University Foreign Language Learners / Paul Harvey Matthews. – Athens, Georgia : The University of Georgia, 2001. – 170 p.

17. *Morie J. F.* Coercive Narrative, Motivation and Role Playing in Virtual Worlds / J. F. Morie // Proceedings of the 6th World Multiconference on Systemics, Cybernetics and Informatics. – 2002. – № 12. – P. 473–479.
18. *Rowe J. P.* Motivation in Narrative-Centered Learning Environments / J. P. Rowe, S. W. McQuiggan, B. W. Mott, J. C. Lester // Workshop on Narrative Learning Environments : Supplementary Proceedings of the 13th International Conference on Artificial Intelligence in Education. – California, USA : Marina Del Rey, 2007. – P. 40–49.
19. *Sullivan J.* Three roles of language in motivation theory / J. Sullivan // Academy of Management review. – 1998. – Vol. 13, № 1. – P. 104–113.
20. *Sideridis G. D.* Do Students With and Without Learning Difficulties Have Accurate Perceptions of Their Classrooms' Motivational Climate? / G. D. Sideridis, T. Ageriadis, I. Irakleous, M. Siakali, M. Georgiou // Insights on Learning Disabilities. – 2006. – № 3(2). – P. 9–23.
21. *Sivan E.* Motivation in social constructivist theory / E. Sivan // Educational Psychologist. – 1986. – № 21. – P. 209–233.
22. *Turner J. C.* Motivational Influences on Student Participation in Classroom Learning Activities / J. C. Turner, H. Patrick // Teachers College Record. – 2004. – Vol. 106, № 9. – P. 1759–1785.
23. *Walker R. A.* Investigating motivation in context: Developing sociocultural perspectives / R. A. Walker, K. Pressick-Kilborn, L. S. Arnold, E. Sainsbury // European Psychologist. – 2004. – № 9. – P. 245–256.
24. *Walker R. A.* Sociocultural Issues in Motivation / R. A. Walker // E. Baker, B. McGaw, P. Peterson (Eds-in-Chief). International Encyclopedia of Education ; 3rd Ed. – Amsterdam : Elsevier Ltd., 2010. – P. 712–717.
25. *White G. M.* Ethnopsychology / G. M. White // Theodor Schwartz, Geoffrey M. White, Katherine A. Lutz (eds.). New direction in Psychological Anthropology. – Cambridge : Cambridge University Press, 1994. – P. 38–39.
26. *Wild C.* Effects of Perceived Extrinsic Versus Intrinsic Teacher Motivation on Student Reaction to Skill Acquisition / C. Wild, M. E. Enzle, W. Hawkins // Personality and Social Psychology Bulletin. – 1992. – № 18. – P. 245–251.
27. *Wild C.* Perceiving Others as Intrinsically Motivated: Effects on Expectancy Formation and Task Engagement / C. Wild, M. E. Enzle, G. Nix, E. Deci // Personality and Social Psychology Bulletin. – 1997. – № 23(8). – P. 837–848.
28. *Williams G. C.* Supporting Autonomy to Motivate Patients with Diabetes for Glucose Control / G. C. Williams, Z. D. Freedman, E. L. Deci // Diabetes Care. – 1998. – Vol. 21, № 10. – P. 1644–1651.

© Климчук В. О.